

પ્રાચીન તથા આધુનિક સમૃદ્ધિ ધરાવતું ગુજરાતનું ગૌરવ લોથલ

સંકલન : ગોંડલિયા પુરાણ એ.

લોથલ' એક પ્રાચીન તથા આધુનિક નગરસમૃદ્ધિ ધરાવતું શહેર હતું. લોથલનો સામાન્ય અર્થ મડદાનું શહેર એમ થાય. નગરનાં ખોદકામ પહેલાં આ સ્થળને લોથલનો ટેકરો કહેવાતો હતો. લોથલની પાસે આવેલા લક્ષ્મીપુરા તથા લગરવાડા ગામના લોકો અહીં ગાય ભેંસ ચરાવવા આવતા હતા. અહીં ખૂબ પ્રમાણમાં થતું ઘાસ તેઓ તેમનાં પશુ માટે વાઢી જતા હતા.

લોથલ પાસે આવેલું ધોળાવીરા, બંને પાસે પાસે હતાં. એક સંશોધન મુજબ તે બંને શહેર નાશ થઈ પામ્યાં પણ અહીંના લોકો દરિયો દૂર ચાલ્યો ગયો હોવાથી હિજરત કરી ગયા હતા. તેથી આ બંને નગર ઉજ્જડ થઈ ગયાં અહીં કરાવેલા ખોદકામ પછી અહીં લોથલમાં જે અવશેષો મળી આવ્યા તેમાં એક શીંગડાંવાળા પ્રાણીનો ભેદ આજે પણ ઉકેલાયો નથી. તેના ઉપર ચિત્રલિપીમાં કાંઈક જુદું જ લખાયેલું હોય છે. કોઈ તેને ગેંડો માને છે પરંતુ નિષ્ણાતોની ટીમે તેનું નામ એનિકોન આપ્યું છે. અહીંના લોકો પ્રાણીનાં હાડકાંની પેનનો ઉપયોગ તથા વનસ્પતિનાં પાંદડાની શાહીનો ઉપયોગ કરતા હતા તેઓ કઈ ભાષામાં વાત કરતા હશે તે જણાયું નથી. લોથલમાં અંદાજે દોઢેક હજાર લોકો વસતા હતા તેવું મનાય છે. જ્યારે ધોળાવીરામાં વિશાળ નગર મળી આવ્યું છે. વળી ત્યાં કોઈ રાજાની સત્તા હતી. જોકે ધોળાવીરા લોથલથી ઘણું મોટું હતું.

ગુજરાતની હડપ્પા સંસ્કૃતિની ૩૦૦ જેટલી સાઈટ હોવાનું મનાય છે. અહીંના અવશેષો પરથી એવું મનાય છે કે અહીં તે કાળમાં દ્રવિડ લોકો વસતા હશે. લોથલ તથા ધોળાવીરામાં અગ્નિ તથા પશુ-પક્ષીનાં ચિત્રો મળી આવ્યાં તેથી એવું મનાય છે કે તેઓ અગ્નિપૂજક હશે. અને તેઓ વહાણવટીમાતાને માનતા હશે. લોથલમાંથી દરિયાઈ માર્ગે ઈરાક, ઈરાન, અફઘાનિસ્તાનમાં વેપાર કરવા જતા હશે. લોથલમાંથી મળેલા હાડપિંજર પરથી એવું અનુમાન થઈ શકે છે કે તે વખતની ત્યાંની પ્રજા છ ફૂટ ઊંચાઈ ધરાવતી હશે. તે સમયે ત્યાંનાં બાળકો શેતરંજ, ગીલ્લી ડંડા, ગેડીદડો, કબ્બડી વગેરે રમતાં હશે.